

СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ СИНТЕЗУ КОНКУРЕНЦІЇ ТА МОНОПОЛІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано та досліджено методологію дослідження синтезу понять монополії та конкуренції. Обґрунтовано взаємозв'язок між конкуренцією та монополією. Акцентовано увагу на сучасній теорії конкуренції, а саме на ринковій структурі - монополістичній конкуренції.

Ключові слова: конкуренція, монополія, недосконала конкуренція.

Abstract

There had been analyzed synthesis of monopoly and competition. Substantiated the relationship between competition and monopoly. Emphasized on the modern theory of competition, such as market structure - monopolistic competition.

Key words: competition, monopoly, imperfect competition.

Вступ

У вітчизняній літературі дослідженню конкуренції не було надано достатньої уваги, хоча в західній літературі минулого століття, велось активне наукове обговорення та обґрунтування місця та ролі теорії конкуренції в економіці. Досліджуючи сучасну теорію конкуренції в методологічному розрізі необхідним є визначити взаємозв'язок конкуренції та монополії.

Результати дослідження

Теорія конкуренції посідала та посідає чільне місце в дослідженнях представників різних наукових шкіл. Класична політична школа розглядала вільний ринок, марксистська теорія виступала за існування абсолютної природної монополії, кейнсіанська теорія розглядала цілком регульований ринок, неокласики досліджували помірне втручання держави в економіку. Досі в трьох основних питаннях, таких як саморегульованість ринку, державне втручання в економіку, необхідність конкуренції та її сутність економічні течії не дійшли єдності, і вони залишаються досі актуальними та відкритими.

По мірі дослідження ринку, активного або пасивного державного втручання в економіку, конкуренцію та монополію розглядали як позитивне так і негативне явище. На нашу думку, конкуренція є однією із невід'ємних складових ринку та базисом функціонування ринкового механізму, взаємовідносини та взаємодії між ринковими агентами та суб'єктами, основою інноваційного та науково-технічного розвитку ринку. Ґрунтовне дослідження монополії як крайньої точки розвитку конкуренції та першоджерела обґрунтування теорії недосконалої конкуренції було здійснено маржиналістами та марксистами. Досі недослідженими є питання сучасного трактування та місця теорії конкуренції в трансформаційній постіндустріальній економіці України. Відповідно до структурного підходу та до морфології ринків за Г. фон Штакельбергом та В. Ойкеном конкуренція та монополія є полярними структурами ринку, поєднання яких призводить до появи видів недосконалої конкуренції. Оскільки, останні структури є абстрактними, тому поява сучасних реальних ринкових структур можлива лише за умови поєднання «полярних» точок конкуренції та монополії, але лише в методологічному розрізі для роз'яснення необхідних умов функціонування ринкових структур. Насправді монополістична конкуренція та олігополія утворюються та існують на ринках в зв'язку з постійними інноваційними процесами, НТП, консьюмерським рухом, психологічним фактором вибору товару споживачем і т. д.

Стосовно ж синтезу конкуренції та монополії, таке твердження було висунете, тому що так простіше було пояснити абсолютно нові ринкові структури в теоретичному розрізі. В таблиці 1 представлені філософські методи щодо визначення поєднання монополії та конкуренції, а саме дихотомія, синтез та діалектика, антиномія, які використовуються в методологічному поясненні поєднання монополії та конкуренції.

Таблиця 1. Філософські методи розуміння поєднання функціонування категорій монополія та конкуренція

Назва філософського методу	Суть методу
Дихотомія	Роздвоєність, послідовний розподіл на дві частини, не пов'язані між собою. Спосіб логічного поділу класу на підкласи, який полягає в тому, що ділене поняття повністю ділиться на два взаємовиключних поняття.
Синтез	Процес з'єднання або об'єднання раніше розрізнених речей і понять в ціле або набір.
Діалектика	Метод аргументації в філософії, а також форма і спосіб рефлексивного теоретичного мислення, що має своїм предметом протиріччя мислимого змісту цього мислення
Антиномія	Є суперечністю між двома твердженнями, що взаємно виключаються, але визнаються в однаковій мірі істинними (однаково доказовими логічним шляхом).

Складено на основі джерела [1].

Акцентуємо увагу на тому, що деякі автори використовують термін симбіоз конкуренції та монополії, але на нашу думку симбіоз – це стадія взаємовідносин та співпраці підприємств на ринку, при якій одна сторона бере користь від іншої. Оскільки, симбіоз - форма взаємин, при якій обидва партнери або тільки один отримує користь з іншого.

Вперше діалектику такої взаємодії описав К. Маркс, зазначивши, що на практиці реалізовані не тільки конкуренція, монополія та їх антагонізм, а й їх синтез, який є рухом: монополія створює конкуренцію, і навпаки. Синтез полягає в тому, що монополія існує, тому що постійно вступає в конкурентну боротьбу [2].

Нікітіна Н. М. [3] обґрунтувала неспроможність заперечення діалектичної єдності монополії і конкуренції, полягає в односторонньому перебільшенні ролі конкуренції і зниження значимості, недооцінки потенційних можливостей монополії в реалізації наукових досліджень і науково-технічних розробок, створенні наукомісткої і інноваційної продукції, що мають вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності країни в сучасних умовах. Виявлено, що особливістю діалектичного взаємодії конкуренції і монополії в перехідній економіці є менш дієвий, деформований характер цього процесу (монополії без конкуренції грають консервативну роль, не склався, не працює ефективний механізм їх взаємодії).

Петрищев М. В [4] доводить, що поняття «монополістична конкуренція» є гносеологічне протиріччя, антиномія-проблема. Її розв'язання полягає в розмежуванні рівнів відносин монополістичної конкуренції - монополістичної ніші диференційованого товару на конкурентному ринку його родового товару.

Активне дослідження синтезу конкуренції та монополії виникло після 1930 рр. після робіт Дж. Робінсон та Ед. Чемберліна, хоча цими вченими було введено абсолютно нові види ринкових структур не схожі на існуючі - монополістична конкуренція та олігополія. До 1930 рр. монополістичну конкуренцію, притаманною рисою якої є диференціація продукції, не було досліджено взагалі. На відміну від монополістичної конкуренції дослідженням олігополії, а саме дуополії, присвячувала праці школа маржиналістів.

Висновки

Необхідність в дослідженні синтезу монополії та конкуренції була об'єктивною. Оскільки описані раніше ринкові структури монополія та досконала конкуренція були не репрезентативними та прогалина, яка існувала між полярними точками (конкуренцією та монополією) не була досі заповненою. Після появи теорії недосконалої конкуренції відбулось обговорення, що монополістична конкуренція та олігополія є не що іншим як синтезом монополії та досконалої конкуренції. Оскільки, так було простіше обґрунтувати ці ринкові структури виходячи із вже відомих ринкових структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Википедия свободная энциклопедия [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Студенческая библиотека [Електронний ресурс]/ Диалектика монополии и конкуренции в условиях капитализма // Режим доступу: http://studbooks.net/3171/ekonomika/dialektika_monopolii_konkurentsii_usloviyah_kapitalizma
3. Никитина Н. Н. Диалектика конкуренции и монополии : автореф. дис. на соискание наук, степени канд. экон. наук : спец: 08.00.01 “Экономическая теория” / Н. Н. Никитина. - Уфа, 2005. – 18 с.

4. Петрищев М. В «Монополистическая конкуренция» как антиномия-проблема / Петрищев В. М // Проблемы современной экономики. - N 2 (42). – 2012. – С. 62 – 65.

Любов Сергіївна Філатова – асистент кафедри менеджменту та моделювання в економіці, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: filatovalyba@gmail.com

Lyubov S. Filatova – Assistant with the Department of Management and Simulation in Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.